

AMADEU SOBERANAS, FILÒLEG, BIBLIÒGRAF I EDITOR

JOAN SANTANACH I SUÑOL

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
jsantanach@ub.edu

Martí de Riquer afirmava que publicar un llibre a la Barcino amb Josep M. de Casacuberta equivalia a fer un curs d'edició de textos. Aquesta circumstància no va canviar pas gaire quan, l'any 1986, després de la mort del seu fundador, Amadeu-J. Soberanas i Lleó va assumir la direcció literària de l'editorial. La necessitat d'exigència i de rigor en el procés d'acceptació i de revisió dels originals —molt abans que es generalitzessin, fins a la perversió, aquestes dinàmiques— era un aspecte plenament assumit en els títols publicats per Barcino, que Soberanas va continuar amb tota naturalitat.

Per bé que va passar bona part de la vida a Barcelona, on va desenvolupar el gruix de la seva activitat, mai no va renunciar a les seves arrels tarragonines. En l'àmbit de la investigació, que és el que ens correspon tractar, les qüestions relacionades amb el Camp de Tarragona hi tenen una presència ben palpable. A causa de la Guerra, no va néixer a la capital, sinó al Catllar, a uns deu quilòmetres de distància. Era l'any 1938, i la seva mare s'hi havia desplaçat fugint dels bombardejos que els feixistes llençaven sobre Tarragona. En tornar-hi, van trobar que una bomba havia fet blanc en el domicili familiar.

Soberanas, des de ben jove, va donar mostres d'una remarcable curiositat intel·lectual. Va estudiar al Seminari de Tarragona, i ben aviat va focalitzar els seus interessos en les lletres i els temes històrics i lingüístics. Va esdevenir un lector habitual de textos, llibres i manuscrits conservats a les biblioteques i arxius que tenia a l'abast. Inicialment els de la seva mateixa ciutat, i, així que en va tenir ocasió, els de molts altres indrets. Fruit d'aquestes inquietuds tan primerenques, l'any 1952 es va fer soci de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Va ser en el butlletí d'aquesta entitat, que ell mateix va dirigir alguns anys més tard, entre el 1969 i 1975, que va publicar els seus primers estudis. El més inicial que documenta va aparèixer-hi el 1956, quan tenia divuit anys.

Entre les aportacions tarragonines dels primers anys, no es pot obviar, pel rebombori que va causar, hem de creure que involuntari, el llibre *Leyendas históricas de Tarragona*. Es tracta d'un recull de vint-i-set llegendes, premiat el 1963 i publicat per la Diputació de Tarragona dos anys més tard. Una d'aquestes breus narracions, la que explicava l'origen llegendari de Reus, va provocar una aguda irritació a l'Ajuntament d'aquesta ciutat. Les reaccions irades es van succeir a la premsa local, els estudiants reusencs es van llençar al carrer per manifestar la seva

queixa, i es van mutilar diversos exemplars del llibre. Hi ha qui parla, fins i tot, d'una crema d'exemplars. Soberanas, que el 1965 feia el servei militar a Eivissa, va guardar un obligat i digne silenci. Es pot trobar una síntesi de la polèmica a la nova edició, en català, que Edicions El Mèdol en va publicar el 2002.

Mentrestant, Soberanas havia cursat filologia romànica a la Universitat de Barcelona, en la qual es va doctorar el 1973 amb una edició crítica de la *Crònica de Sant Joan de la Penya*. Martí de Riquer va dirigir-li la tesi. L'edició de l'obra, també coneguda com a *Crònica general de Pere el Cerimoniós*, posava en circulació la versió extensa del text basada en el ms. 1811 de la Biblioteca Nacional de Madrid; d'aquesta crònica, el mateix Soberanas n'havia publicat una primera transcripció, partint d'un còdex diferent, el 2664 de la Biblioteca de la Universitat de Salamanca, l'any 1961.

Quan es va doctorar, ja feia nou anys, des del 1964, que impartia classes a les aules de la Universitat de Barcelona. Hi va exercir de professor fins al 1986, i més tard, el 1990, va passar a fer classes a la Universitat Autònoma, a Bellaterra, en la qual es va jubilar el 2008 com a catedràtic de Filologia Romànica. També havia ofert durant diversos cursos l'assignatura d'Història del llibre a l'antiga Escola de Bibliologia.

La seva vinculació laboral amb el món de les biblioteques va iniciar-se l'any 1969, en què va ser nomenat conservador de la Secció d'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya; dos anys més tard també va passar a encarregar-se de la Secció de Manuscrits i Reserva Impresa. Hi va treballar fins a l'any 1992. Va ser igualment, entre els anys 1972 i 1975, director de les biblioteques de la Universitat Autònoma.

La seva estreta relació amb els fons arxivístics i bibliogràfics, unida a la seva condició de filòleg, es va mostrar especialment productiva a l'hora de localitzar textos inèdits i de valorar-ne la importància. Entre les troballes que va donar a conèixer, cal esmentar una dotzena de folis de paper, del segle XIV, amb diversos documents en hebreu, redactats amb escriptura aljamiada. Els havien emprat per reforçar les cobertes d'un còdex més modern. Aquests folis constitueixen l'actual ms. 3090 de la Biblioteca de Catalunya, i reben el nom de *Còdex Soberanas*. El recull va ser estudiat i editat per Meritxell Blasco l'any 2003.

En d'altres ocasions, va ser ell mateix qui va assumir la tasca de preparar l'edició del text localitzat. El de les edicions crítiques va ser un àmbit en el qual va dur a terme unes quantes aportacions remarcables. És el cas, per exemple, del fragment conservat de la versió galaicoportuguesa medieval de la *Suite du Merlin*, conservada a l'actual ms. 2434 de la Biblioteca de Catalunya, del segle XIV, que va donar a conèixer a *Vox Romanica* el 1979. O bé de *La ventura del cavaller n'Huc e de Madona*, narració occitanocatalana en noves rimades, localitzada entre un feix de documents històrics, i actual ms. 2922 de la mateixa biblioteca. Va publicar-ne el text, en col·laboració amb Lola Badia, l'any 1986, en un volumet de la deliciosa Stelle dell'Orsa, i també deu anys més tard, a les pàgines de *Romania*.

Entre els textos antics que va editar, a més dels ja esmentats, cal fer menció de la traducció catalana, del segle XIII, del quart llibre dels *Diàlegs* de sant Gregori (1968). Aquesta edició, que partia de la seva tesi de llicenciatura, dirigida per Antoni M. Badia i Margarit, reprenia i enllestia la que trenta-set anys abans havia deixat incompleta mossèn Jaume Bofarull a la col·lecció *Els Nostres Clàssics* (ENC). Hi va incloure, així mateix, una extensa anotació referida al conjunt del text i, encara, una interessant caracterització lingüística dels dos testimonis conservats. A la mateixa col·lecció va publicar, bastants anys més tard, el 2001, una edició crítica de les *Homilies d'Organyà*; l'establiment del text, i l'elaboració dels diversos materials addicionals que incorpora, van anar a càrrec seu i d'Andreu Rossinyol. Completa el volum un extens estudi de mossèn Armand Puig sobre el contingut i les fonts dels sermons.

Encara parlant d'edicions d'obres antigues, l'any 1983 va publicar la *Representació de l'Assumpció de madona santa Maria*, en un volum destinat a un públic més ampli que el propi de les edicions crítiques; es tracta d'un text dramàtic del segle XIV, que es representa cada any, per la festa de la Mare de Déu d'Agost, a la Selva del Camp. Soberanas en va deixar una edició crítica inèdita, que actualment es troba en preparació a ENC, dins d'un volum dedicat al teatre assumpcionista medieval.

El segle XIX va ser igualment un període pel qual va interessar-se. En són mostra les edicions del poemari *Brins d'espigol* (1978 i 1981) i dels *Quaderns d'exorcismes* (2002), dos textos, ben diferents entre ells, de Jacint Verdaguer. També va editar les cartes de B. C. Aribau adreçades a Fèlix Torres Amat (1982). I, ja dins del segle XX, va publicar l'*Epistolari de Joan Salvat-Papasseit* (1984), i, en col·laboració amb Francesc Fontbona, les *Cartes a J.F. Ràfols (1917/1958)* de Joan Miró (1993). Per Salvat-Papasseit es va interessar en altres ocasions, i així mateix en va preparar les *Postals a les filles* (1986), i va recollir nombrosos documents i testimonis, amb l'objectiu, malauradament no acomplert, de preparar-ne una biografia.

La majoria de les edicions citades van acompanyades d'estudis aprofundits sobre les fonts, el context i, quan és conegut, l'autor de les obres. No cal dir que, a part de la recerca estrictament lligada a l'edició de textos, Soberanas va produir i publicar una llarga llista d'estudis bibliogràfics i arxivístics, sobre història de la llengua, sobre la presència de Nebrija a Catalunya o sobre lexicografia catalana. En aquest darrer àmbit, cal esmentar l'important *Panorama de la lexicografia catalana* (1986), elaborat amb Germà Colón, estudiós amb qui va treballar en diverses ocasions. I, ja referit estrictament a temes tarragonins, no podem deixar de mencionar l'extens primer volum de l'*Index tarraconensis. Materials bibliogràfics d'investigació* (1984), en el qual va abocar una gran quantitat de documentació d'arxius i biblioteques sobre Tarragona i comarques.

Soberanas, durant els vint anys que va ser director literari de Barcino (1986-2005), avalat per una trajectòria científica rigorosa i reconeguda, va saber donar continuïtat a les publicacions de l'editorial. En primer lloc, pel que fa a les edi-

cions crítiques d'ENC, va completar les que estaven en procés, com ara la traducció catalana d'Andreu Febrer de la *Divina comèdia* o els *Furs de València*, i en va impulsar moltes altres de noves, amb títols de Ramon Llull, Jaume I, Francesc Ferrer o els germans March. Un cop d'ull al catàleg de la col·lecció posa de manifest la solvència de les edicions medievals aparegudes sota la seva direcció. Com també s'hi fa evident l'aposta per la publicació de textos moderns, des de Pere Serafí fins al teatre popular del XVIII, passant per la producció del Baró de Maldà i altres dietaristes. Tampoc no va deixar de banda les publicacions dedicades a la literatura i al context cultural del segle XIX, amb diversos volums de la Biblioteca Renaixença i, sobretot, de la Biblioteca Verdageriana, en què va acollir estudis sobre el poeta de Folgueroles i edicions de textos seus, part dels quals inèdits.

La suma de totes aquestes aportacions, publicacions i activitats, a les quals caldria sumar-ne d'altres de no esmentades en aquestes pàgines, dibuixen una biografia intel·lectual extensa, marcada pel rigor i l'erudició. Una biografia intel·lectual que situa Soberanas en el deixant dels grans referents de la romanística internacional, que ell tan admirava.